

Istorie locală arădeană în vechile cronici maghiare Considerații probabile

Arad local history in the old hungarian chronicles. Presumable considerations

*Gheorghe Mihuş,
Ineu, judeţul Arad*

Abstract

The hungarian chronicles give informations about the relation with the native population found by the hungarian at their arrival in Pannonia and on our territories, which contained a population romanized and organized in duchies. The fact is that the front rank hungarian historiographers talked about the found populations in Pannonia and, as for the rest, they made the hungarian historiography itself doubt about them, and our historiographers to have different opinions regarding the life and work of chroniclers.

Key words: Pannonia, chronicles, population, historiographers, points of view

„Faptele ungarilor” de secretarul anonim al regelui Bela este prima cronică maghiară, lucrarea tratând cucerirea Ungariei și genealogia regilor, ea dând informații despre raporturile cu populația băștinașă găsită de unguri la venirea lor în Pannonia și pe teritoriile noastre, ce cuprindeau o populație românică și organizată pe ducate (voievodate). Faptul că istoricul maghiar de prim rang vorbește despre populații găsite în Pannonia și în rest a făcut ca însuși istoriografia maghiară să-l pună la îndoială¹, iar istoricii noștri să aibă păreri diferite cu privire la viața și opera cronicarului. Astfel N. Iorga se pronunță pentru Bela al IV-lea (1235-1270)² ca timp în care a scris cronicarul maghiar.

Spre deosebire de marele istoric, discipolul său Gheorghe I. Brătianu consideră că notarul anonim a regelui Bela al II-lea (1131-1141) a fost acela

---

¹ Roesler, căruia îi răspunde D. Onciul în: *Teoria lui Roesler* și pe discipolul lui Marczali.

² *Istoria românilor*, vol. III, an 1937, pag 41, 42, 44, nota 4.

care a dat controversata „Gesta Hungarorum”³; de aceeași părere este și istoricul D. Onciul, și anume că Anonymus a fost notar al lui Bela al II-lea și a scris cronica sub domnia sub Geisa al II-lea (1141-1161), ducând-o până în timpul său⁴. De părerea lui D. Onciul este și istoricul G. Popa-Lisseanu care traduce în limba română opera lui Anonymus și o publică în „Izvoarele istoriei românilor”, volumul I, București, 1934, ediție care mi-a folosit în studiul de față⁵.

Totuși, cei mai mulți istorici, începând cu Engel („Commentatio de expeditionibus Trajani ad Danubium et de originae Valahorum”) și Pray („Historia regum Hungariae”) dau pe Anonimus drept notar al regelui Bela al III-lea (1172-1196). Istoricii sunt de acord că „P. numit magistrul, fost cândva secretar al prea-gloriosului rege al Ungariei Bela, de fericită amintire”, a fost „părintele istoriografiei maghiare” (Bal Homan), un înalt demnitar eclesiastic, care din modestie își scrie doar inițiala P. a numelui urmată de dictus (Emil Iacubovici) și „opera sa, în ciuda deficiențelor ei, este o lucrare de savant care domină epoca sa” (Bal Homan).

Un alt cronicar care scrie „Cronica ungarilor” publicată și tradusă de G. Popa-Lisseanu în volumul IV din „Izvoarele istoriei românilor” este Simon de Keza, cleric credincios regelui Ladislau Cumanul (1272-1290). Acesta s-a născut în satul Keza din Bihor (azi în Ungaria, aparținând Episcopiei romano-catolice de Oradea).

În opera sa ne vorbește de secuii atilani care s-au așezat în munții Ardealului și au folosit limba românilor și au avut aceeași soartă cu a lor (blacki)⁶.

Din citirea cu atenție a cronicii lui Anonymus reiese că la venirea ungarilor în Pannonia au găsit aici o populație stabilă cu conducători organizați sub forma unui ducat (voievodat). Prima mențiune a ducelui Morout o aflăm în capitolul XI a cronicii lui Anonymus, unde se vorbește despre o țară (terram) a acestuia situată între Tisa și pădurea Igfon, și de la fluviul Mureș până la Someș, moștenită de nepotul Menumorout, numit așa „pentru că avea mai multe soții”⁷. În capitolul XIX, ducele Arpad trimite o solie la ducele Menumorout în fortăreața Byhor să-i ceară pământul dintre fluviul Someș și hotarul Nirului, până la poarta Mezesyna. Capitolul XX ne

---

³ *Marea Neagră*, vol I, traducere de M. Spinei, 1988, pag. 286.

⁴ *Enciclopedia română*, vol I, pag. 181-184, sub Anonimus Belae Regis Hungariae Notarius.

⁵ *Vezi și Români în izvoarele istorice medievale*, 1939, pag. 176 și următoarele.

⁶ *Enciclopedia Română*, vol. III, 1904, pag. 4, art. Keza Simon.

⁷ *Faptele ungarilor*, pag. 83.

arată răspunsul dat de Menumorout soliei lui Arpad, pe care merită să-l redăm aici :

„Spuneți lui Arpad, ducele Hungariei, domnului vostru, datori îi suntem ca un amic unui amic cu toate ce-i sunt necesare, fiindcă e om străin și duce lipsă de multe. Teritoriul însă ce l-au cerut buneii voștri a noastră nu i-l vom ceda niciodată, câtă vreme vom fi în viață. Și ne-a părut rău că ducele Salanus i-a cedat un foarte mare teritoriu, fie din dragoste, cum se spune, fie de frică, ceea ce se tăgăduiește, noi însă, nici din dragoste nici de frică, nu-i cedăm din pământ nici cât un deget, deși a spus cât are un drept asupra lui. Și vorbele lui nu ne tulbură inima că ne-a arătat că descinde din neamul regelui Athila, care se numea biciul lui Dumnezeu. Și chiar dacă acela a răpit prin violență această țară de la strămoșul meu, acum însă, grație stăpânului meu, împăratul din Constantinopol, nimeni nu poate să mi-o smulgă din mâinile mele⁸.

În capitolul XXVIII, după victoria purtată în ținutul lui Menumorout, acesta se pregătește să părăsească zona cucerită de maghiarii. Se retrage spre sud de râul Criș unde soldații săi opun o rezistență lui Tosu și Zobolsu care se retrag spre Tisa. Capitolul L ne descrie ultima expediție dusă de Usubuu și Velec împotriva ostașilor lui Menumorout care „au trecut în înot peste fluviul Criș la muntele Cervin și de aici, mergând călări, și-au așezat tabăra lângă fluviul Tekereu”⁹. Capitolul XXI ne arată că Menumorout își părăsește fortăreața Byhor și se ascunde în pădurea Igfon, apoi cronica descrie o luptă la castrul Belland, care pare a fi durat treisprezece zile, înaintea capitulării acestuia. Aflând de căderea cetății, Menumorout propune pacea cu Arpad, dăruind pe fiica sa fiului acesta, Zulta, și pe fiii locuitorilor îi trimite ostăteci, iar el să păstreze pentru sine fortăreața Byhor¹⁰. Această înțelegere este pecetluită de Arpad și nobilimea sa precum reiese din capitolul LII. Pentru serviciile aduse la cucerirea ducatului lui Menumorout, Veluc primește teritorii din comitatul Zărandului. La doi ani după evenimente, are loc moartea lui Menumorout, iar în 907 moare ducele Arpad¹¹.

Așa cum remarcă și D. Onciul, Menumorout pierde partea de miazănoapte a ducatului său până la Criș, păstrând partea dintre Criș și Mureș ca vasal al ungarilor. În timpul lui Ștefan cel Sfânt, această parte era

---

⁸ *Op. cit.*, pag. 91.

⁹ *Vezi Faptele ungarilor*, pag. 117.

¹⁰ *Ibidem*, pag. 117-118.

¹¹ *Ibidem*, pag. 118-119.

unită cu ducatul bănăţean al lui Ahtum, ducat situat între Dunăre, Tisa, Criş şi munţi, care după înfrângeri este încorporat la Ungaria (după 1003)¹².

Cronicarul Simon de Keza vorbeşte de perioada după alungarea hunilor că în Pannonia „s-a ridicat Zuataplug, fiul lui Morot,¹³ iar în cartea II capitolul I, paragraful II-III, pomeneşte pe Zuataplug la a doua venire a hunilor în Panonnia, după 872, pomenind pe baza tradiţiei, şi moartea lui Morot. Deducem de aici posibilitatea unei organizări sub formă de ducat (voievodat), anterioară lui Menumorout (nepotul), tradiţie păstrată în cronicile maghiare. Acest lucru arată că, la venirea ungarilor, populaţia băştinaşă romanică era organizată într-un ducat (voievodat) cu scopul de apărare a teritoriului având o subordonare faţă de imperiul cu sediul la Constantinopol, cum reiese şi din răspunsul dat de către Menumorout ducelui Arpad. Coroborând cele două cronicari putem conchide că era chiar o dinastie ducală, cu o ţară bine delimitată în timpul invaziei ungarilor asupra pământurilor lui Menumorout. Altă tradiţie spune că la venirea ungarilor a domnit de fapt Morot, tatăl lui Zuataplug, dar pentru că era „istovit de bătrâneţe”, conducerea a luat-o fiul, bătrânul stătea în fortăreaţa de la Bezprem (Vesprem)¹⁴.

Putem conchide că a existat o dinastie ducală a principilor, întemeiată de Morot cu sediul la Bezprem, continuată de fiul Zuataplug la a doua venire a hunilor în 872 în Panonnia, după Simon de Keza¹⁵ şi continuată de nepotul Menumorout decedat în 907, după consemnările secretarului anonim al regelui Bela¹⁶, care vorbeşte despre Athila: „biciul lui Dumnezeu” care a răpit prin violenţă această ţară de la strămoşul meu, Maroth¹⁷.

Cea de-a treia cronică maghiară care face referinţă la zona arădeană este Cronicom Pictum Vindoboneze (Cronica pictată de la Viena) scrisă în anul 1358, care tratează „despre faptele cele de demult şi cele de acum ale ungarilor, despre originea şi propăşirea lor, despre victoriile şi vitejia lor, fiind culese datele din diferite cronicari mai vechi, căutând adevărul şi dând la o parte orice minciună”. Autorul Mircus din Kolt, un canonic din Alba Regală (Szekes Fehervar) se trăgea dintr-o familie de nobili, proprietari din

---

¹² D. Onciul, *Originile Principatelor române* şi articolul vocea „Menumorut”, pag. 249, în: *Enciclopedia română*, tom III, 1904.

¹³ *Cronica ungarilor*, cartea I, cap. IV, paragraf VII.

¹⁴ Idem.

¹⁵ *Vezi Cronica ungarilor*, pag. 85-87.

¹⁶ *Vezi Faptele ungarilor*, pag. 83.

¹⁷ *Op. cit.*, cap XX, pag. 21.

comitatul Vesprem, lucrarea a fost scrisă din ordinul lui Ludovic cel Mare către fiica Maria, căsătorită cu principele Ludovic, fiul regelui Franței, Carol al V-lea; a fost dată ca dar de nuntă¹⁸. Cronica este o compilație după cronici mai vechi sau contemporane care au avut ca izvor *Gesta Hungarorum* (1282-1285), după istoricul Homan Balint. Evenimentele descrise în cronică ne sunt confirmate de documente contemporane; ea urmărește desfășurarea evenimentelor în mod cronologic și cazuistic de natură politico-socială. Astfel, în timpul regelui Bela al II-lea cel Orb, ni se descrie uciderea celor șaizeci și opt de „ticăloși” la Arad, unde s-a convocat Adunarea generală a țării, iar urmașii acestora au fost trecuți în registre ca infami, iar averile lor au fost distribuite bisericilor catedrale¹⁹.

Informația revelatoare din această cronică se află la capitolul XLIX unde găsim pasajul cu privire la prima mențiune documentară a satului Moroda cu referire la cel de-al patrulea rege al Ungariei, Andrei (1047-1060), unde găsim pasajul: „dintr-o concubină însă, pe care a vut-o din satul Moroth, a născut pe George”²⁰.

Ipoteza că numele satului Moroda – Marot provine de la întemeietorul Morout-Marot se bazează pe mai multe argumente. Nicolae Iorga spune: „Satul acesta este... un dar al lui Dumnezeu, este o binecuvântată formație istorică, în care oamenii sunt rude. Satul nu este un număr de indivizi care s-au adunat pentru un câștig sau fiindcă s-au supus unei porunci dintr-un anume loc, ci toți vin de la moși, de unde „moșie” și numele chiar al satului este acela al strămoșului, al întemeietorului”²¹.

În toponimia localității Moroda se păstrează toponimie de hotar ca: „la vie la Menumorut”, terasa din spatele cimitirului vechi și hidronime ca: „la moara la Menumorut”, la nord de puntea peste Cigher²².

Cele trei toponime legate de numele lui Morout – Menumorout din Moroda și încă alte 9 apar doar în zona de nord a Cigherului²³. Numele de Menumorut, Menumorot sau Menumorout reprezintă după dr. Ioan Popescu

---

¹⁸ Popa-Lisseanu, în *Cronica pictată de la Viena*, vezi introducere, pag. XXI-XXIII.

¹⁹ Idem, cap. LIX, pag. 210-211.

²⁰ Idem, tom XI, cap. XLVIX, pag. 165.

²¹ „Originea, firea și destinul neamului românesc ” în: *Enciclopedia României*, vol. I – Statul, pag. 37.

²² Ioan Motorca, *Monografia așezărilor Moroda, Iermata*, pag. 65-68.

²³ Eugen Gluk, „Contribuții privind istoria părților Arădene în sec. IX-X” în: *Studii privind istoria Aradului*, pag. 85-86.

Sireteanu aspectul deformat al numelui românesc Marmorot sau Mănmorot²⁴.

În sinaxarul bisericii constantinopolitane găsim numele de Marmorot-Marmoroth dat conductorului sciților, el poate fi un derivat romanic dunărean folosit în limba populației dunărene în curs de romanizare²⁵.

Ipoteza datării numelui satului după numele întemeietorului lui este susținută și de istoricul Augustin Bunea „la români foarte multe așezări se numeau după întemeietorul lor, sau după căpeteniile lor”²⁶. El enumeră numele românesc a unor orașe ca Deva, Cluj, Dej, Orăștie, Bălgrad, etc. discutându-le etimologia după întemeietor, arătând că românii au fost în Ardeal înaintea ungarilor²⁷.

Cu siguranță că și în cazul Maroth numele strămoșului s-a impus și a rămas în denumirea așezării a cărei renume a străbătut timpul cu urcușul și coborâșul inevitabil al unei așezări supusă vitregiei istoriei.

În toponimia așezărilor din regatul Ungariei mai găsim numele Maroth și în alte locații și anume Maroth (Egyzhazas) și Maroth (Apath) în comitatul Honthensis, Maroth (Aranyos) ca opidum în comitatul Barsiensis, Maroth (Pilis) ca sat în comitatul Strigoniensis sau Maroth (predia și diverticula) în Simeghinsis²⁸. Dar aceste localități nu au de a face, privind depărtarea, cu ducatul lui Menumorut din Țara Crișurilor, ele fiind situate în părțile vestice ale Ungariei.

Cercetările arheologice efectuate în zona așezării numite Săliște din Moroda au descoperit pe lângă civilizația dacică și continuitatea populației în așezarea amintită pe perioada medievală timpurie prin ceramica descoperită din sec. VIII-IX și chiar sec. X, după Cosma, cu prezența vasului borcan și a căldării de lut, datate sec. XII-XIII specifice așezărilor românești rurale²⁹.

Putem spune că în așezarea de la Moroda elementul românesc s-a dezvoltat încă din feudalismul timpuriu, astfel că la venirea ungarilor,

---

²⁴ „Două antroponime istorice: Menumorout (Mărmorot) și Morot” în : *Ziridava* nr. XXI, 1998, pag. 152-153.

²⁵ *Op. cit.*, pag. 151-152 și „Izvoarele istoriei României” II, pag. 721, nume numit în timpul lui Maximian 383-388 e.n

²⁶ *Încercare de Istoria Românilor până la 1382*, București, 1912, pag. 114.

²⁷ *Op.cit.*, pag. 114-116, 117 etc.

²⁸ Ludovic Naghi, *Notițiae politico-geografico Hungarie*, tom I, Bude, 1828, pag. 169, 61, 330, 312.

²⁹ Dumitrașcu Mălăescu, Dudaș 1970 în „Așezarea dacică de la Moroda din sec. II-IV e.n” în: *Lucrări științifice* pag. 162-164 și *Istoria României. Transilvania*, vol. I, 1997, pag. 432.

așezarea de fapt necercetată (decât prin sumare săpături arheologice) a fost un punct de reper la venirea ungarilor în aceste teritorii, fiind locul de origine al unei dinastii de duci (voievozi).

După descrierea lui Anonymus din Faptele ungarilor, în cap. LI, reiese ca bătălia definitivă pentru supunerea țării lui Menumorut a avut loc la castrul Belland, fortăreață de bază al lui Menumorut, „ad castrum Belland”, unde trupele lui Menumorut au fost înfrânte după un asediu îndelungat. Istoricul Șt. Pascu a considerat Bellandul „a treia fortăreață a voievodatului încă neidentificat pe tren”³⁰.

În anul 1205 papa Inocențiu scrie arhiepiscopului de Caloccea că „pe pământul fiilor cneazului Bela (in terra filiorum Beleknese) se află un oarecare episcopat pe care, cum nu e supus nici unei mitropolii, vrei să-l aduci la ascultarea scaunului apostolic” cu remarca dacă acest episcopat nu se află sub jurisdicția bisericii din Constantinopol³¹.

Cum remarca și profesorul Dudaș F. că două izvoare contemporane numesc teritoriul Belland și „terra filiorum Beleknese” în latină și germană sub numele de „țară” la o diferență de câțiva ani³². Lucrul acesta ne adeverește că, chiar după cucerirea maghiară, unele districtele românești s-au păstrat în vechea lor formă de conducere și de proprietate asupra pământului.

Beliu (Bell, Bely), 1332-1337, își are existența cu mult înaintea atestării documentare. Cercetările arheologice efectuate la valul Bâlhrad au găsit urme pentru o fortificație de apărare în această perioadă a formațiunilor prestatale românești în zona Beliului – Sebeșului³³.

În cap. 50 al cronicii sale, unde vorbește despre devastarea Pannoniei, Anonymus arată că armata maghiară în frunte cu secuii au trecut în înot fluviul Criș la muntele Cervin. În localizarea acestui munte, în ungară. Szarvashalom, pornim de la asemănarea sa cu un mândru cerb, așa cum îl putem vizualiza din drumul pe care ostașii lui Usubuu și Velec l-au făcut după cucerirea fortăreței Bihor înspre castrum Belland, identificându-l cu dealul Mocrei. Cronica ne scrie că armata maghiară și-a așezat tabăra lângă fluviul Tekereu, acesta poate fi râul Cighier sau un afluent al Crișului

---

³⁰ Florian Dudaș, „Urme din trecut” în: *Izvoare pentru istoria românilor*, 2001, Oradea, pag. 32, nota 6.

³¹ *Documente privind Istoria României, C. Transilvania*, vol. I, veac XI, XII, XIII, pag. 29.

³² *Lucrarea de diplomă la Univ. Babeș Boyay, Cluj*, pag. 86-87, nota 184.

³³ „Valul Bâlhrad, o fortificație românească din timpul ducelui Menumorut” în: *Urme din trecut*, Oradea. 2001, vol. II, pag. 29-31.

Repede. Toponimia locală păstrează o așezare de iobagi în anul 1561 pe raza localității Seleş sub denumirea de Tekerescsigere³⁴.

Deși fortificația de la Moroda nu este pomenită în cronică lui Anonymus, desfășurarea luptelor în apropierea ei face să ne convingem că a fost o așezare importantă. Aceasta reiese și din faptul că după cucerirea ducatului lui Menumorut, maghiarii s-au așezat împrejurul localității, dând numele căpeteniilor triburilor maghiare unor așezări pe care le-au cucerit³⁵. Astfel, localitatea Ineu (1214, Jenó, Jeneu – Roz, Kovack 1997, pag.131) vine de la numele căpeteniei tribale maghiare Ghenah (Jeno)³⁶. În cetate, pe locul cetății medievale s-au găsit fragmente de vase borcan și de căldări de lut (sec. XI-XIII), iar pe malul Crișului ceramică și piese de fier (sec. VIII-IX)³⁷. Chier (1325 Keer, Suciú II, 1967, pag 140) vine de la numele căpeteniei de trib maghiare Caris (Ker)³⁸. Măderat (1177 Meghyer, Kovack Roy, 1997, pag. 153) vine de la numele căpeteniei de trib maghiare Megheris (Megyer). Aici au fost descoperite așezări rurale medievale cu fragmente ceramice de vase borcan și căldări de lut din sec XI-XIII³⁹. În localitatea Mâsca (Mezth, 1331) la locul numit „la vie” s-a găsit un cimitir în care au fost înmormântați luptători călare unguri din a doua jumătate a sec. al X lea și în zonă o fortificație de pământ medievală⁴⁰. Localitatea Iermata (1241, Garmad, Suciú I, 1967, pag. 304) vine de la căpetenia maghiară Curtughermatos (Gyarmat), unde „la drumul lui Tunu” s-a găsit material arheologic din sec. VIII-X și prin periegeză în 1968 fragmente de căldare de lut la Mălăiște⁴¹.

Toate aceste așezări cu nume maghiare ne arată importanța strategică a zonei cucerite de ostașii lui Arpad și probabil și garnizoanele instalate de cuceritori pentru supunerea populației locale. Cronică menționează și pe secuii, în concepția lui Anonymus rămășițe ale hunilor, care au fost în avangarda armatei maghiare. Localitatea Șicula (1332, Sicula, Sykula) ne arată o locuire în așezările de la Săliști (Tarș), sec XI-XIII, Cotul Morii, sec. VIII-IX și sec. IX-X, Paisa sec. VIII-X și Atzelhaz sec. XI-XII și probabil denumirea localității de la secuii care au fost așezați în zonă⁴².

³⁴ Bunyтай V., *A varadi puspokseg Története II*, Nagy Varad, 1883-1884, pag. 257.

³⁵ Ioan Crișan, *Așezări rurale medievale din Crișana, sec X-XIII*, Oradea, 2006, pag. 52.

³⁶ *Op. cit.*, pag. 52.

³⁷ *Ibidem*, pag. 155.

³⁸ *Ibidem*, pag. 52.

³⁹ *Ibidem*, pag. 152, 159.

⁴⁰ *Ibidem*, pag. 53, 159, 160.

⁴¹ *Ibidem*, pag. 154-155.

⁴² *Ibidem*, pag. 203, 204.

În cronică sa, Anonymus vorbește despre teritoriul locuit de băștinașii ducatului (niște neamuri ce se numesc Cozar)⁴³. Khazari au fost prezenți în zona bazinului Dunării mijlocii, la est de Tisa, înainte de venirea ungarilor⁴⁴. După Popa-Lisseanu, khazarii au venit deodată cu ungurii, formând un trib aparte⁴⁵. Iar după A. Bunea, ar fi o numire care în limba slavă „koza” = capra, „kozar” = păstor se potrivește cu viața de păstori a românilor⁴⁶ și în acest mod ar putea fi identificați cu păstorii romani despre care ne vorbește Anonymus că trăiau în Pannonia și care își pășteau vitele și oile prin câmpiile și pădurile Ardealului.

Revenind la numele lui Menumorut, în mag. Men-Marot, observăm că este format din două: „menu”, care poate fi numele conducătorului și „morout”, care poate fi numele poporului său. „Morout” înseamnă negru, adică Menul-negru, amintind aici etnia românilor sau vlahilor negrii, părere exprimată și de profesorul Florian Dudaș în lurarea de diplomă. Oricât de multe ar fi ipotezele ce se pot desprinde din citirea vechilor cronici maghiare, sunt sigure faptele că maghiarii, la venirea în ținuturile noastre au găsit o populație bine organizată care a dus o luptă cu stăpânitorii nou sosiți, dar care au știut să conviețuiască împreună cu aceștia după ce armele și-au spus cuvântul. Simbioza dintre cele două popoare și dezvoltarea relațiilor socio-economice a dus la formarea a două popoare distincte ce ambele au îmbrățișat creștinismul, românii mai la început, iar ungurii după încreștinarea sub principele Ștefan I.

---

⁴³ *Gesta hungarorum*, cap 11, pag. 83.

⁴⁴ Ioan Crișan, *Așezări rurale medievale din Crișana, sec. X-XII*, pag. 58.

⁴⁵ *Faptele ungarilor*, pag. 83, nota 8.

⁴⁶ *Istoria românilor până la 1382*, pag. 113.